

СВІТЛОЇ ПАМ'ЯТІ ПРОФЕСОРА ОРЕСТА ІЛЛЯРОВИЧА МАТКОВСЬКОГО

23 березня на 94 році життя пішов від нас один із найвідоміших мінералогів України, вчений і педагог, організатор науки і освіти, доктор геолого-мінералогічних наук, заслужений професор Львівського національного університету імені Івана Франка, академік Академії наук Вищої школи України, лауреат Державної премії України Оrest Іллярович Матковський.

Понад 70 років трудового життя він віддав мінералогії й вихованню нового покоління мінералогів. Його улюблений напрям науки — регіональна мінералогія. З неї він розпочав наукову діяльність, коли захистив дипломну роботу "Мінералогія маріуполітів Балки Мазурової в Приазов'ї" (1953). Регіональна мінералогія була темою його кандидатської ("Мінералогія Осницького комплексу Волини" (1957)) й докторської ("Мінералогія и условия образования древних эндогенных комплексов Мармарошского массива (Восточные Карпаты)" (1975)) дисертацій. Вершиною регіонально-мінералогічних досліджень Оresta Ілляровича стали

п'ятитомне зведення "Мінерали Українських Карпат" (1990—2014) та "Основи мінералогії України" (2009), які побачили світ завдяки його ентузіазму, і як головного редактора, і як співавтора багатьох розділів.

Народився Оrest Матковський 17 листопада 1929 року в с. Терпилівка на Тернопільщині у сільській господарській родині середнього достатку з неприхованими українофільними настроями. Родина пережила утиски і польської влади, і свавілля німецької окупації. Після Підволочиської середньої школи, під впливом вчителів, обрав професію геолога і вступив до Львівського університету імені Івана Франка, з яким пов'язав свою долю до кінця віку. З 1953 р., після вступу до аспірантури, розпочалася його наукова діяльність, а з 1956 р. на посаді асистента кафедри мінералогії — педагогічна. Науковим керівником О. Матковського став завідувач кафедри, на той час ректор університету і член-кореспондент АН УРСР, Євген Костянтинович Лазаренко. Він став для молодого науковця учителем на все життя.

Далі було типове кар'єрне зростання викладача вишу. 1977 р., через два роки після захисту докторської дисертації, отримав звання професора. Ще до захисту він очолив кафедру мінералогії і перебував на цій посаді чверть століття (1974—1999), 16 років суміщаючи її з посадою декана геологічного факультету (1980—1996). З 1985 до 2000 рр. очолював спеціалізовану вчену раду при факультеті із захисту докторських і кандидатських дисертацій з трьох спеціальностей геологічного профілю. Львівський національний університет імені Івана Франка, визнаючи заслуги вченого і викладача, вша-

нував його почесним званням "Заслуженого професора" університету (2001). Він заслужив його понад півсторічною працею на педагогічній ниві. Не один десяток вчених, чиї імена сьогодні бачимо в списку перших осіб української науки, отримали путівку в наукове життя за допомогою Ореста Ілляровича.

Орест Матковський залишив наукову спадщину із 700 наукових праць, серед яких 20 монографій, колективних і одноосібних, два словники, три підручники, два навчальні посібники, чотири курси лекцій, чотири довідково-інформаційні та два літературно-публіцистичні видання. Йому ми завдячуємо перекладом популярного підручника з кристалографії українською мовою.

У центрі його уваги була не лише регіональна мінералогія. Номенклатура мінералів і загальномінералогічні питання, мінералогічна кристалографія, типоморфізм мінералів, генетична мінералогія й термодинамічні параметри метаморфізму, біомінералогія — ці та ще багато інших аспектів науки знайшли відображення в його статтях, опублікованих здебільшого у другій половині минулого століття. Це були часи, які він сам образно назвав "золотим віком" мінералогії.

Особливу увагу він приділяв історії науки. І не лише загальній історії розвитку мінералогічних досліджень, відображених у довідково-інформаційних виданнях про геологічний факультет (2008, 2020), кафедру мінералогії (2004, 2021) чи в його останній двотомній монографії (співавт.: В. Павлишин і С. Довгий) "Історія мінералогічних досліджень в Україні" (2019, 2022). Величезне число публікацій, від коротких статей до монографій, він присвятив мінералам, з якими здебільшого співпрацював. Його статті до ювілейних дат Гуго Піотровського, Володимира Соболева, Мартіна Сливка, Іларіона Шафрановського, Збігнева Бартошинського, Бориса Панова, Ангеліни Ясинської та інших постійно нагадували сучасним мінералам про внесок попередників у науку, не давали віддати забуттю їхні імена.

Найбільше він зробив для увічнення пам'яті свого вчителя. За ініціативи Ореста Ілляровича вийшла книга спогадів "Академік Євген Лазаренко" (2005), до 100-річного ювілею академіка підготовлено науково-публі-

цистичне видання "Євген Лазаренко — видатна постать XX століття" (2012). Останню книгу "Вшанування пам'яті академіка Євгена Лазаренка" (співавт. Є. Сливко) він презентував наприкінці минулого року до 110-річчя від народження вчителя.

Професор Матковський як керівник Львівського відділення Українського мінералогічного товариства (УМТ) активно підтримував ініціативу провідних вчених започаткувати так звані "Лазаренківські читання", що стали ще одним способом вшанування заслуг академіка. З перших (1997) і до останніх (2022) читань його прізвище фігурує серед організаторів, і саме Львівське відділення УМТ найчастіше було організатором таких читань. Цілком очікувано, що медаль імені Є.К. Лазаренка, запроваджену УМТ спільно зі Спілкою геологів України, отримав учень, відданий його справі (2005).

Не можна оминати організаторський талант Ореста Матковського. Адже більшість науково-практичних конференцій мінералогічної тематики, чи то на базі Львівського університету, чи деінде в Україні, відбувались за участі або під безпосереднім керівництвом професора. Організовані ним конференції, приурочені до ювілейних дат геологічного факультету, кафедри мінералогії, відомих мінералогів, присвячені нагальним запитам мінералогічної науки, збирали величезні аудиторії і доповідачів, і слухачів. Навіть у нинішні складні часи, в умовах блек-ауту, у грудні 2022 р. відбулися чергові "Лазаренківські читання", присвячені 110-й річниці від дня народження Євгена Лазаренка. Саме Орест Іллярович був головним ініціатором і активним організатором останніх читань.

Ще одна риса Ореста Матковського, гідна наслідування, — участь у громадських організаціях. Із 1950 р., за 25 років до утворення Українського мінералогічного товариства, він вступив до Львівського геологічного товариства, зокрема до його мінералогічної секції, яка згодом виокремилась у Львівське відділення УМТ. З того часу був майже постійним керівником цього відділення. Неодноразово був обраний віцепрезидентом УМТ, отримав диплом почесного члена УМТ (2006). Такою ж активною була його участь у

Науковому товаристві імені Тараса Шевченка (НТШ). Його було обрано дійсним членом НТШ (2009) і головою Геологічної комісії. 24 березня цього року, згідно з програмою XXXIV березневої сесії НТШ, мало відбутись засідання Геологічної комісії під головуванням Ореста Матковського. Не судилося!

Професор Матковський тривалий час (1990—2001) був членом редакційної колегії "Мінералогічного журналу". Та найдорожчим його дітищем був "Мінералогічний збірник". 1961 року Орест Матковський, тоді ще доцент, став відповідальним секретарем збірника, 1974 — заступником головного редактора, а з 1980 і до кінця життя залишався головним редактором. На тлі такого сильного конкурента як "Мінералогічний журнал", головний редактор "Мінералогічного збірника" докладав усіх зусиль, щоб не втратити високий рівень останнього, переймався майбутнім збірника, активно працював над завданням відновити втрачений через низку причин фаховий статус журналу.

Трудова діяльність Ореста Матковського визнана громадськістю, відзначена різноманітними званнями і нагородами, численими подяками від влади, міністерств і громадських об'єднань. Держгеолслужба України вшанувала його званням "Почесний розвідник надр" (2004).

Проте найбільшою нагородою є вдячність його учнів — випускників геологічного факультету, що роз'їхалися від Львова до Камчатки, Середньої Азії і Монголії, та науковців, яких він підтримував на шляху кар'єрного росту.

Ми втратили неординарну людину, великого ентузіаста своєї справи, життя якого і багаторічний внесок у науку висвітлені в численних публікаціях його соратників і друзів. Початок 2023 року він зустрічав ще повний сил і планів на майбутнє. Хотів мати можливість працювати з більшими силами, краще бачити. Та прикрый випадок перекреслив усе. Після нетривалої хвороби Ореста Ілляровича не стало.

Світла йому пам'ять!

ПУБЛІКАЦІЇ про життя і творчість Ореста Матковського:

1. Орест Іллярович Матковський. Серія: Бібліографія вчених України. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 1999. 53 с.
2. Орест Матковський. Серія: Заслужені професори Львівського національного університету. Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2004. 48 с.
3. Орест Матковський: учений, педагог, організатор науки та освіти (до 80-річчя від народження). Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. 152 с.
4. Орест Матковський: учений, педагог, організатор науки та освіти (до 85-річчя від народження). Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2014. 204 с.
5. Професор Орест Матковський — класик української мінералогії (до 90-річчя від народження). Львів: ВЦ ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 72 с.
6. *Мінералогічний збірник*. 2004. **54**, 2. С. 4—14; 2009. **59**, 2. С. 201—208; 2014. **64**, 2. С. 4—30, С. 227—234; 2019. **69**, 1—2. С. 136—146.
7. *Мінералогічний журнал*. 1989. **11**, 6. С. 94—95; 1999. **21**, 4. С. 130—132; 2004. **26**, 4. С. 96—97; 2009. **31**, 3. С. 79—81; 2014. **36**, 4. С. 141—142.
8. *Записки Українського мінералогічного товариства*. 2004. **1**. С. 130—136; 2009. **6**. С. 131—132; 2014. **11**. С. 89—90.
9. *Геологія і геохімія горючих копалин*. 2009. № 3—4. С. 128—132; 2016. № 1—2. С. 107—110.

О.М. ПОНОМАРЕНКО, В.І. ПАВЛИШИН,
Г.О. КУЛЬЧИЦЬКА, В.М. КВАСНИЦЯ

Надійшла 21.04.2023